

Dodana vrijednost zavičajne novinske zbirke

Margita Mirčeta Zakarija

Sveučilišna knjižnica u Splitu

mazakari@svkst.hr

Sažetak

Povijesne novine važan su informacijski izvor za znanstveno-istraživački rad, osobito u području društvenih i humanističkih znanosti. U radu se istražuje dodana vrijednost zavičajne periodike za čitatelje izvan područja zavičajnosti. Na temelju analize informacija o gradu Osijeku u splitskim dnevnim novinama u periodu između dva svjetska rata želi se ukazati na važnost vidljivosti zavičajnih zbirki u akademskoj zajednici.

Odabrana je novinska građa za analizu prema kriterijima digitalne dostupnosti, cjelovitosti godišta i učestalosti izlaženja, objavljivana između dva svjetska rata u dvadesetom stoljeću. To je period značajnih društvenih i političkih promjena koje se odražavaju i na medijski kontekst. Provedeno je pretraživanje po ključnim riječima, relevantni članci su izdvojeni i klasificirani po novinskim rubrikama i društvenim područjima.

Količina i sadržajna raznolikost pronađenih vijesti i novinskih komentara ukazuju na relevantnost korištenja zavičajne periodike u znanstveno-istraživačkom radu izvan područja zavičajnosti.

S obzirom na informacijsku vrijednost zavičajne periodike, potrebno je olakšati korisnički pristup i jačati vidljivost zbirki. Izrada objedinjenog portala zavičajne periodike i njegova sustavna promocija unutar akademske zajednice mogu biti dobar početak na tom putu.

Ključne riječi: povijesne novine, zavičajna zbirka, društveno-humanističko istraživanje

1. Prevtljiva vrijednost novina

Informacijska vrijednost povijesnih novina prepoznata je u društveno-humanističkoj znanstvenoj zajednici, osobito zahvaljujući zamahu digitalizacijske prakse u knjižnicama. Razlozi su prvenstveno u samoj prirodi i društvenoj ulozi novinskog medija, u onome što novine jesu prije negoli postanu „povijesne novine“.¹ U trenutku nastajanja, novine žele informirati čitatelja o aktualnim događajima od općeg interesa, zabaviti ga, uvjeriti ga u određenu ideju i prenijeti mu naslijeđene kulturne vrijednosti (Mokriš, 2011). Pritom je prisutnost svake od tih funkcija varijabilna, kako u pojedinom tekstu jednih novina, tako i na razini cijele novine. Usmjerenost na nacionalne, regionalne ili lokalne teme, pak, nije promjenjiva kategorija, već određuje i sadržajne prioritete pa će se lokalna novina ponajviše baviti specifičnim pitanjima svojeg grada, a manje nacionalnim političkim analizama. Slično je i s učestalošću izlaženja – vremenski ciklus stvaranja vijesti znatno utječe na sadržaj i stil cijele novine. Dnevno izlaženje znači da će dominantni sadržaj novine biti vijest koja je usmjerena na konkretni događaj i nastaje neposredno po događaju o kojem izvještava, stilski je određena načelom obrnute piramide i pravilom 5W1H² (Tanikawa, 2017).

Upravo je karakteristika neposrednosti dnevne novine njen zalog za budućnost. Neposredne vijesti o događaju i pripadajući novinarski komentar za budućeg istraživača postaju primarni izvor iz kojeg može rekonstruirati sliku društvene zajednice u određenom razdoblju (Jurić, 2009). Protok vremena mijenja društvenu ulogu novina i one postaju relevantan izvor za znanstveno-istraživački rad. Takva vrijednost povijesnih novina pokazala se i kroz rezultate istraživanja provedenih u sklopu projekta *Novinska građa kao izvor znanstvenih informacija u društvenim i humanističkim znanostima*, a koji se primarno bavio do tad nedovoljno istraženim informacijskim ponašanjem znanstvenika u Republici Hrvatskoj.³ Rezultati istraživanja pokazali su visok postotak korištenja novina kao izvora u znanstveno-istraživačkom radu (74,3%), češće korištenje nacionalnih negoli lokalnih novina (71,8%), a poticaj na korištenje novinske građe u 40,1% slučajeva došao

1 Pojam „povijesne novine“ u ovom radu označava novine koje su izlazile u Hrvatskoj do kraja Drugog svjetskog rata (prema Hasenay i Krtalić, 2008).

2 Struktura obrnute piramide temelj je novinarske priče prema kojoj se najvažnije informacije iznose odmah na početku teksta. Početni paragraf vijesti treba odgovoriti na šest osnovnih pitanja: tko, gdje, kad, što, zašto i kako.

3 Više o projektu u članku Newspapers as a research source: information needs and information seeking of humanities scholars (Faletar Tanacković, Krtalić i Lacović, 2014).

je kao posljedica nedostatka drugih odgovarajućih primarnih izvora (Faletar Tanacković, Krtalić i Lacović, 2014). Kao konkretne informacijske potrebe za koje su pronašli odgovor u novinama ispitanici su naveli izvorne povijesne podatke, provjeru informacija o društvenoj zajednici i kulturi, jezične značajke teksta i izvorne književne tekstove. Iako su ispitanici iskazali naglašenu sklonost digitaliziranom obliku, tek 21,3% njih koristilo je središnji portal digitaliziranih hrvatskih novina *Stare hrvatske novine* (Krtalić i Marčetić, 2014). Ova saznanja vode ka pitanjima vidljivosti knjižničnih zbirki, kvaliteti digitalne pohrane, vrsti pristupa i pretraživanja koje knjižnice nude korisniku. Odnosno, možemo ih konkretizirati na primjer zavičajne zbirke – koje su mogućnosti i višestruke vrijednosti zavičajne zbirke, koliko je i kome vidljiva, osobito ako je postavimo u odnos prema susjednim zavičajima i povijesno-prostornim mijenama svakog zavičaja? Može li „idealni čitatelj“ ili znatiželjni istraživač pretraživanjem zavičajne zbirke druge regije pronaći korisne informacije za svoj znanstveno-istraživački rad? Analiza dviju dnevnih novina iz zavičajne zbirke Sveučilišne knjižnice u Splitu nudi moguće odgovore na ta pitanja. Provedeno je tematsko pretraživanje o vrsti i količini informacija o gradu Osijeku u splitskim dnevnim novinama u periodu između dva svjetska rata dvadesetog stoljeća.

2. Medijski kontekst i zavičajna zbirka

Split i Osijek mijenjali su vladare i uprave kroz stoljeća, da bi raspadom Austro-Ugarske Monarhije oba grada ušla u južnoslavensku zajednicu Državu SHS (pa Kraljevstvo i Kraljevinu SHS). Novonastali zajednički prostor različit je od prethodnih u političkom, etničkom i jezičnom smislu. Ta promjena zrcali se i u tadašnjem medijskom prostoru. Njegov splitski isječak poslužiti će kao predmet ove analize osnovnih značajki novinskog komuniciranja početkom dvadesetog stoljeća.

U Splitu, poslije Prvog svjetskog rata dolazi, do snažnog zamaha novinskog izdavaštva – odmah po nastanku nove države objavljuje se desetak političkih novina, a do kraja 1928. godine taj broj raste do gotovo trideset različitih naslova. Obično su kratkog daha, osim dva dnevna lista: *Novo doba* i *Jadranska pošta*. *Jadranska pošta* izlazi u periodu od srpnja 1925. do ožujka 1934. godine, zadržava neutralni urednički stav i usmjerenost na informativne zanimljivosti. *Novo doba* najdugovječnija je novina, izlazi od 1918. do 1941. godine i zastupa umjereni unitaristički stav.

To je i vrijeme kad Sveučilišna knjižnica u Splitu (od godine 1919.) po odluci Pokrajinske vlade dobiva pravo primanja „istiska dužnosti“ odnosno obveznog primjerka na temelju kojeg knjižnica gradi svoj cjelokupni fond, velikim dijelom i svoju zavičajnu zbirku Dalmaticu. Važnost statusa pokrajinske knjižnice proizlazi iz administrativne organizacije teritorija – zbog razjedinjenosti teritorija obvezni primjerak dalmatinskih publikacija ne pristiže uredno u Zagreb pa je važno graditi pravu pokrajinsku knjižnicu. Otud i orijentacija knjižnice primarno na čuvanje, a ne dnevno korištenje građe u čitaonicama te posljedični nastanak bogate novinske zbirke koja je važan dio zavičajne Dalmatice.

3. Splitske dnevne novine između dva svjetska rata

U prvim godinama po završetku Prvog svjetskog rata novine postaju svakodnevna potreba građanina, radnika i seljaka (Novak, 2005). Već su zakonske promjene u kolportiranju iz 1907. godine⁴, a zatim i ratni događaji utjecali na dostupnost i potražnju za novinskim informacijama. Osnivaju se novinsko-izdavačke kuće u Zagrebu, Osijeku i Splitu koje će obilježiti razvoj medija u Hrvatskoj kroz dvadeseto stoljeće. U Splitu je to prije svega koncern Novo doba, izdavač istoimenog dnevnog lista – „narodnog, neovisnog i izvanpartijskog“, pokrenutog 19.6.1918., a koji će „označiti splitsko novinstvo sve do talijanske okupacije 1941.“ (Novak, 2005). Premda precizni podaci o prodaji po godištima nisu dostupni, već i 1600 prodanih primjeraka prvog broja ukazuje na veliki interes čitatelja.⁵ Iako suvremene komunikacijske teorije prepoznaju funkcije lokalnih novina prije svega u informiranju i oglašavanju s namjerom lokalnog razvoja zajednice (Emke, 2001), splitske dnevne novine iz analiziranog perioda imaju drugačiju društvenu ulogu. Novine su jedini informacijski izvor za suvremena događanja u novoj državi i svijetu koji se drastično mijenja. Stoga prve stranice uvijek prenose vijesti od nacionalne važnosti, vijesti iz inozemstva, a tek potom obrađuju se gradske teme.

Kako i koliko su se te neposredne vijesti protokom vremena transformirale u relevantan izvor za znanstveno istraživački rad, pokušalo se doznati kroz kratko pretraživanje digitalno dostupnog dijela zavičajne novinske zbirke.

4 Kraljevina SHS (1921). Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima od 27. svibnja 1852 : sa zakoni od 17. svibnja 1875. o porabi tiska ... zakonom od 14. svibnja god. 1907. o promjeni tiskovnih zakona.

5 Procjenjuje se da je Split 1918. godine imao između 30 000 i 40 000 stanovnika.

4. Osječke vijesti u dnevnim novinama *Jadran* i *Novo doba*

Za informacijsku analizu odabrane su novine *Jadran* i *Novo doba*. Prvi kriterij bio je dostupnost – iako je građa u materijalnom obliku uglavnom dobro očuvana, vrijeme i jednostavnost pretraživanja nužno usmjeravaju korisnika na digitalni format. Ova dva naslova dostupna su u digitalnom obliku, pri čemu treba istaknuti kako kvaliteta skenirane građe u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu nije ujednačena i postoje problemi pri preuzimanju dokumenata i obradi teksta. Riječ je o građi koja je skenirana tehnologijom koja je danas već zastarjela pa je i pretraživanje teksta u tim dokumentima neprecizno. Stoga su moguća odstupanja u postotcima pronađenih pojmova.

Cjelovitost godišta veže se uz dostupnost i omogućava potpuniju analizu. Učestalost izlaženja je važna jer govori o vrsti novinskih članaka koje možemo očekivati – stoga su izabrane dnevne novine jer donose najraznovrsnije informacije i najširi pogled na društvenu stvarnost. Obje novine orijentirane su unitaristički te su uspješno izmicale cenzurama ili pljenidbi pojedinih brojeva. Tema osječkih vijesti izabrana je s obzirom na neke osnovne značajke koje mogu utjecati na prisustvo takvog grada u vijestima splitskog dnevnog tiska: nije glavni grad, u prethodnim periodima nije snažnije vezan sa Splitom, ali je značajan na nacionalnoj razini novostvorene države.

Podaci za istraživanje prikupljeni su kronološkim pretraživanjem jednog godišta neposredno nakon rata (1919) i jednog godišta iz drugog desetljeća nakon ujedinjenja (1924). Korištene su ključne riječi: osij* i osječ* te skraćeni osje* zbog manjkavosti u primjeni tehnologije optičkog prepoznavanja znakova. Prikupljeni podaci grupirani su u tablice prema novinskim rubrikama u kojima su objavljeni. Rubrike su nadalje grupirane prema društvenim područjima djelovanja: gospodarstvo, politika, oglašavanje, kultura i religija te gradske vijesti.

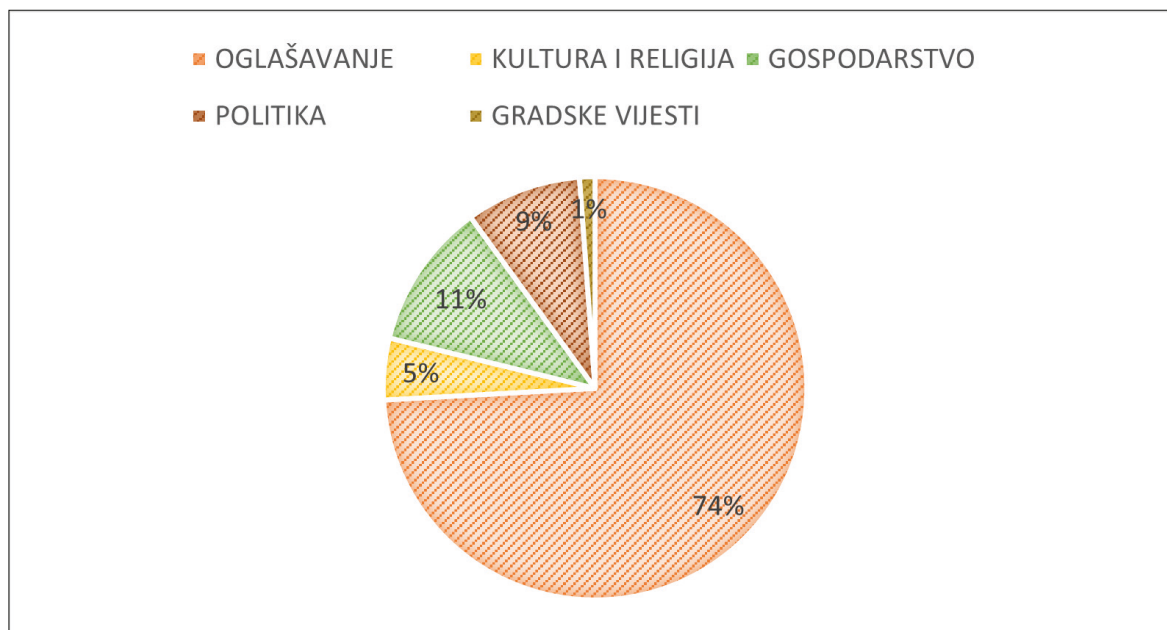
Prvi analizirani naslov *Jadran* izlazio je od 1919. do 1929. godine. U pozivu pretplatnicima na vjernost iz 1919. godine definira se kao projugoslavenski („pučki demokratski jugoslavenski dnevnik“) u smislu prijanjanja uz ideju narodnog jedinstva Hrvata, Srba i Slovenaca i monarhističkog uređenja, a što je bio prilično uobičajen stav u građanskim listovima tog doba. Od treće godine izlaženja mijenja učestalost - izlazi dnevno (1919.-1921.), polutjedno (1921.-1923.), tjedno (1923.-1927.), polumjesečno (1928.) te tjedno

(1929.). Shodno tim promjenama, mijenja se i priroda tekstova: objavljuju se dnevne vijesti, informacija, komentari, analize događaja. Mijenja se i uredništvo, blisko Hrvatskoj pučkoj stranci i novina se usmjerava na jače promicanje stranačkih ideja.

Pretraživanjem po prethodno navedenim parametrima, vijesti iz Osijeka pronađene su u nekoliko tematskih područja, zastupljene u nejednakoj mjeri.

Područje *oglašavanja* jasno je izdvojeno – uz rijetke iznimke, reklame za poduzeća i proizvode pojavljuju se mahom u jasno definiranoj rubrici na zadnjoj stranici. Najzastupljeniji su oglasi banaka – Hrvatska zemaljska banka ima sjedište u Osijeku (oglas se ponavlja 39 puta), reklamiraju se i podružnice, zatim jedna Tvornica bačava (oglas ponovljen u 45 brojeva) i otpremnički ured. Teme iz *kulturnih* djelatnosti obrađene su kroz vijesti o kazalištu, koncertima, likovnoj izložbi, književnim časopisima. Osijek se navodi kao pozitivan primjer nasuprot splitskom stanju, najavljuje se gostovanje splitske izložbe u Osijeku, pozivaju suradnici za osječki almanah Jeka od Osijeka, najavljuje spomen ploča za književnike Josipa i Ivana Kozarca u Osijeku i slično. Raspon *gospodarskih* vijesti seže od maštovitih afera do optimističnih razvojnih aktivnosti. Piše se iscrpno o šećernoj aferi, krijumčarima jaja, nestašici ugljena i štrajkovima radnika u mlinovima, ali i o osnivanjima tvornica i žitnoj burzi. *Političke* vijesti pretežno govore o ministarskim kretanjima i odlukama koje se odnose izravno na Osijek, primjerice agrarnoj reformi, a manje o stranačkim aktivnostima (skupovi, izdavanje stranačkog lista Volksrecht) i aktivnostima lokalnih upravnih tijela.

Rubrika *splitskih gradskih* vijesti po svojoj prirodi ne donosi mnogo informacija iz drugih gradova. Osim jednog slučaja iz osječke crne kronike, ostalo spominjanje Osijeka vezano je uz redovito izvještavanje o dolascima stranaca u grad Split. Taj dio gradske rubrike donosi informacije o gostima koji su stigli u grad, njihovo ime i prezime, mjesto prebivanja i zanimanje.

Slika 1. Zastupljenost osječkih vijesti u Jadranu 1919. godine

Slika 2. Osječke vijesti po rubrikama u Jadranu 1919. godine

Kao što je već rečeno, druga odabrana novina *Novo doba* najdugovječniji je splitski dnevni list u međuratnom periodu. Izlazi cijelo vrijeme postojanja prve Jugoslavije, točnije od 9. lipnja 1918. do 22. travnja 1941. godine. Novinu karakterizira unitaristički stav – u uvodniku prvog broja naglašava se da će biti “glasnikom političkih težnji jedinstvenog naroda Hrvata, Srba i Slovenaca”, da se neće “zastupati nikakve stranačke politike”, već “misao ujedinjenog i složnog narodnog rada”.

U Novom dobu osječke vijesti prisutne su u sličnim tematskim područjima kao u Jadranu, ali u drugačijim omjerima.

Oglašivačke informacije izravno su prisutne u nešto preko 90 pronađenih oglasa, objavljivanih od strane 12 osječkih oglašivača. Veća je raznovrsnost oglasa u 1924. godini negoli u 1919. Uključuje i privatne male oglase, primjerice zamjenu radnog mjesta. Najviše oglasa ima veleprodaja ili zastupstvo osječkog poduzeća u Splitu, a česte su i reklame velikih poduzeća poput tvornice kandita (drugo mjesto po broju oglasa), ljevaonice i tvornice strojeva, mljekare. Može se uočiti i zanimljivi razvoj strategije nekih oglašivača koji iz jednog broja u drugi mijenjaju tekst oglasa i nude raznovrsnije proizvode iz asortimana.

Iz područja *kulture* i *religije* najviše tekstova izvještava o kazališnim temama: gostovanjima osječke opere, postavkama Tijardovića u Osijeku, problemima u splitskom i osječkom kazalištu. Uz tri obljetnička teksta (Nušić, Strossmayer, Vilhar), izvještava se o otvaranju nove srednje škole, likovnim izložbama, radu novinskog kluba i dolasku češkog učitelja za osnovnu školu.

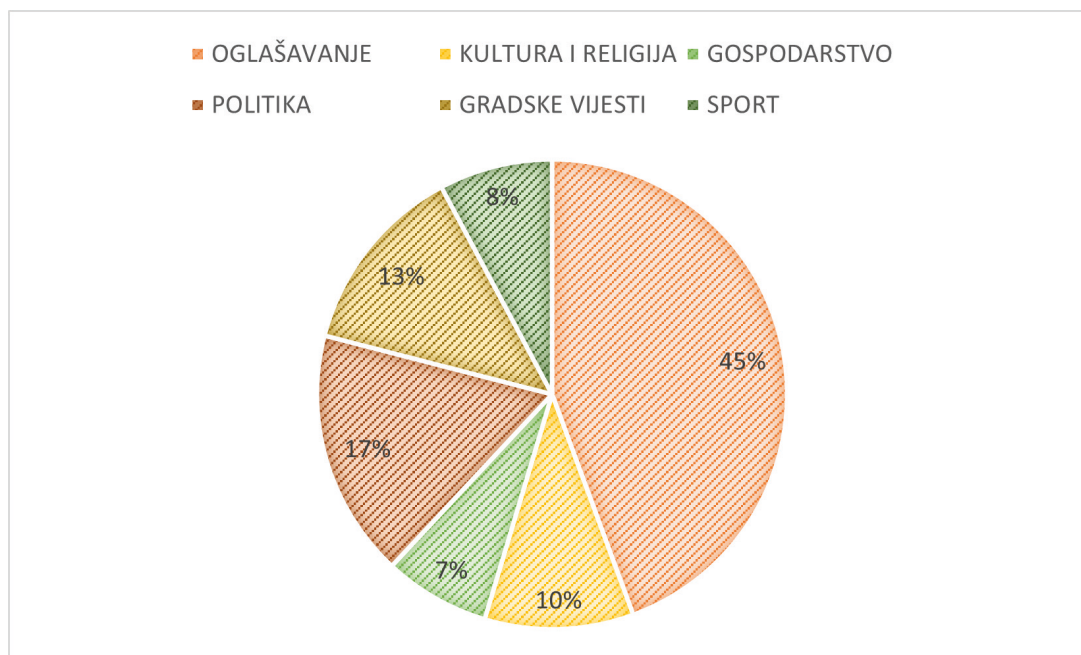
Gospodarske vijesti vrlo često donose teme koje i danas prepoznamo kao suvremene (parnica protiv trgovaca koji bezočno podižu cijene, veliki broj besposlenih radnika, borba tvornice sapuna protiv loših plagijata). Piše se i o aktivnostima ministarstava u pravcu poboljšanja gospodarske situacije i izvještava s kongresa na kojima se debatira o gorućim problemima. Vremenski odmak može današnjem čitatelju omogućiti i vedriji pogled na neke od njih, primjerice vijest o nacionalnom kongresu proizvođača rakije u osječkoj organizaciji („inicijativu je dao Osijek, gdje se rakija proizvodi u velikoj količini“), a uz nelagodu „mnogobrojnih prestolničkih trezvenjaka“.

Političke vijesti izrazito su usmjerene na lokalne i oblasne izbore te na vezane stranačke aktivnosti. Verbalni sukobi povremeno eskaliraju u fizičke (u listopadu 1924. godine „u restoranu „Zlatnom bunaru“ došlo je do tučnjave između Hanaovaca i Orjunaša pa je ubijen hanaovac Veselić“). Splitski list prenosi i vijesti o državnim odlukama koje se odnose na lokalnu upravu, pitanja nacionalnog jedinstva, javlja o kretanjima ministara i kralja po osječkom području. U istom zajapurenom listopadu 1924. pojavljuje se i „novi demokratski list „kao glasilo dra Ribarža i Davidovića“.

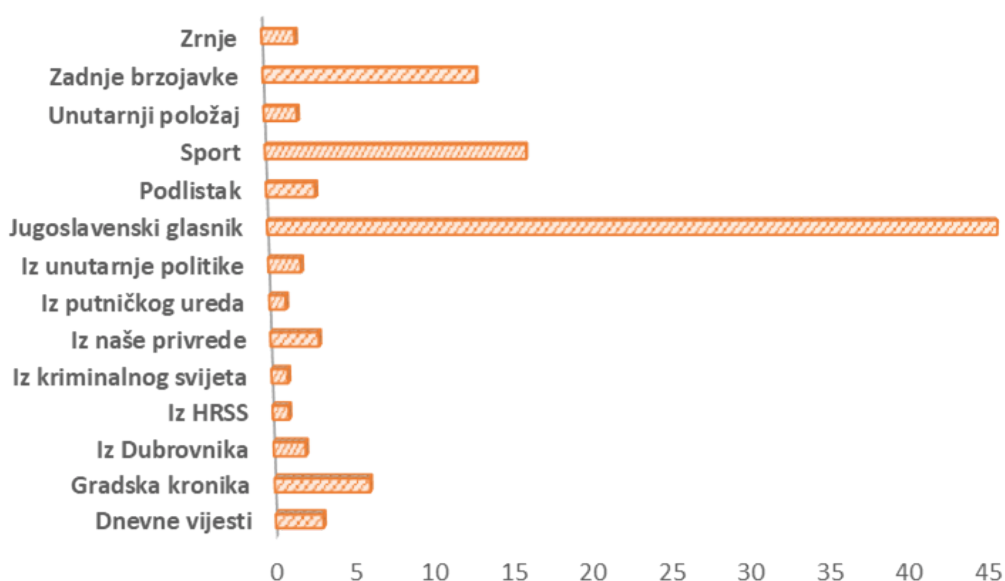
U rubrici *splitskih gradskih vijesti* postupno raste učestalost vijesti iz grada Osijeka vezanih za svakodnevni život. Vijesti obuhvaćaju podatke o stambenoj gradskoj politici, poslovanju uprave, prometnom povezivanju, akcijama dobrotvornih društava, osnivanju

nepolitične muslimanske zajednice, elementarnim nepogodama (potres, poplave) i manje ili više pitoresknim događanjima oko razbojničkih družina.

Sportske vijesti postupno, ali sigurno osvajaju prostor u dnevnom tisku. Riječ je mahom o nogometnim vijestima, nešto boksačkih susreta i sokolskom pokrajinskom sletu u Zagrebu na kojem su sudjelovali i osječki predstavnici.

Slika 3. Zastupljenost osječkih vijesti u Novom dobu 1924. godine

Slika 4. Osječke vijesti po rubrikama u Novom dobu 1924. godine

5. Rezultati analize

U pregledanih 179 brojeva Jadrana i 303 broja Novog doba mogu se uočiti razlike i sličnosti u broju i u postotku zastupljenosti vijesti u pojedinom tematskom području. Treba napomenuti kako su granice navedenih tematskih područja fluidne, neke vijesti nose informacije iz više područja.

Tablica 1. Distribucija osječkih vijesti po tematskim područjima u novinama Jadran i Novo doba

Jadran		Novo doba	
oglašavanje	74 %	oglašavanje	45 %
kultura i religija	5 %	kultura i religija	10 %
gospodarstvo	11 %	gospodarstvo	7 %
politika	9 %	politika	17 %
gradske vijesti	1%	gradske vijesti	13 %
		sport	8 %

Uzroci razlika i sličnosti nisu jednoznačni. Moguće ih je pronaći u općoj uređivačkoj politici i promjenama koje je prate, u porastu društvene aktivnosti na nekom području, promjenama ekonomskih uvjeta u određenoj djelatnosti i slično. S obzirom na ograničeni uzorak ovog istraživanja, nije moguće izvesti valjane zaključke o uzrocima uočenih razlika i sličnosti. Možemo uočiti da su, primjerice, reklamni oglasi najzastupljeniji u obje novine, ali u Novom dobu imaju znatno manji udio u ukupnoj prisutnosti osječkih tema. Teme iz kulture, politike i gospodarstva redovito su zastupljene, dok se gradske i sportske vijesti u Jadranu spominju jedva ili nimalo.

Ukupno je pronađeno 170 relevantnih vijesti u Jadranu i 205 u Novom dobu, u gotovo svim rubrikama i u svim tematskim područjima. Količina i sadržajna raznolikost pronađenih vijesti i novinskih komentara pružaju višeslojan uvid u društveno-politički kontekst i oblikuju socijalnu sliku onodobnog grada Osijeka.

Zaključak

Korijenite promjene u nastavnom i znanstveno-istraživačkom procesu postavljaju nove zahtjeve pred knjižničku organizaciju informacija. Informacijska vrijednost zavičajne zbirke, naročito njene novinske građe, proizlazi iz izvornosti i provjerljivosti podataka u zbirci. Iako ograničenog opsega, provedena analiza pokazala je „dodanu vrijednost“ zavičajne zbirke: relevantnost zavičajne novinske zbirke za znanstveno-istraživački rad i

izvan područja zavičajnosti. Vidljivost zbirke u zajednici i naglašena dostupnost spadaju u temeljne knjižnične zadatke, ali je njihova važnost za održanje zbirke osobito dobila na važnosti s naglim usponom tehnologije zasnovane na umjetnoj inteligenciji. Ovaj rad usmjeren je na jedan dio zavičajne zbirke, ali su rezultati ilustrativni i za cjeloviti koncept zavičajne zbirke. Stoga bi stvaranje funkcionalnog i sveobuhvatnog nacionalnog portala periodike i njegova sustavna promocija unutar akademske zajednice bili važni koraci u procesu približavanja zbirki ciljnoj skupini korisnika.

Literatura

- Emke, I. (2001). Community newspapers and community identity. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno na: <https://www.concordia.ca/content/dam/artsci/sociology-anthropology/nre/docs/reports/EmkeEditorsPaper.pdf>
- Faletar Tanacković, S.; Krtalić, M., i Lacović, D. (2014). Newspapers as a research source: information needs and information seeking of humanities scholars. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno na: https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/newspapers/Geneva_2014/s6-lacovic-en.pdf
- Hasenay, D. i Krtalić, M. (2008). Terminološki i metodološki aspekti u proučavanju zaštite stare knjižnične građe. *Libellarium* 1, 2: 203-220. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/37156>
- Hebrang Grgić, I. (2022). The importance of archival sources for the research of publications of Croatian emigrants: case study of Australia and New Zealand. *Arhivski vjesnik* 65, 1: 81-96. Dostupno i na: <https://doi.org/10.36506/av.65.4>
- Jurić, M. (2009). Zagreb u Prvome svjetskom ratu: povijesne novine kao izvor za istraživanje socijalne povijesti. *Libellarium* 2, 2: 121-144. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/67047>
- Kraljevina SHS (1921). *Kazneni zakon o zločinstvima, prestupcima i prekršajima od 27. svibnja 1852 : sa zakoni od 17. svibnja 1875. o porabi tiska, o sastavljanju porotničkih imenika i o kaznenom postupku u poslovanju tiskovnih, preinačenim zakonom od 14. svibnja god. 1907. o promjeni tiskovnih zakona : i sa zakoni i naredbama koji se na nje odnose ter sa rješenjima Kr. stola sedmorice i vrhovnog suda u Beču*. Zagreb : St. Kugli.
- Krtalić, M. i Marčetić, H. (2014). Korištenje novinskih zbirki u informacijskim ustanovama za potrebe znanstveno-istraživačkog rada: iskustva povjesničara i filologa. *Libellarium* 7, 2: 165-177. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno i na: <https://doi.org/10.15291/libellarium.v7i2.208>
- Mokriš, S. (2011). Novine i njihova uloga u društvenoj zajednici. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, 4: 115-130. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/clanak/119024>
- Novak, B. (2005). *Hrvatsko novinarstvo u 20. stoljeću*. Zagreb : Golden marketing - Tehnička knjiga : Press data, medijska agencija HND-a.

- Strija, J. (2023). Digitalna zbirka i mrežno dostupna bibliografija Riječ mladih. *Knjižničarstvo* 27, 1-2: 31-44. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/305822>
- Škvarić, A. (2019). Portal Digitalna baština Muzeja grada Koprivnice. *Podravski zbornik* 45: 115-122. Dostupno i na: <https://hrcak.srce.hr/227534>
- Štefanec, T. (2022). Vrednovanje slikovnog sadržaja u povijesnim novinama na primjeru Jastrebarskih novina. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 65, 3: 129-146. Dostupno i na: <https://doi.org/10.30754/vbh.65.3.953>
- Tanikawa, M. (2017). What is news? What is the newspaper? The physical, functional and stylistic transformation of print newspapers, 1988-2013. *International Journal of Communication*, 11: 3519–3540. [citirano: 2025-10-23]. Dostupno i na: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/6809>
- Vinaj, M. i Knežević Križić, I. (2024). Hrvatski list – Osječki i slavonski zavičajnik. *Knjižničarstvo* 28, 1: 81-92. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/315438>